

Rahapesu andmebüroo soovitusel kohustatud isikute tegevusest tulenevate riskide juhtimiseks

27.11.2017 jõustunud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus¹ sätestab kohustatud isikutele (välja arvatud notarid, audiitorid, mittetulundusühingud, sihtasutused ja Eesti Pank) kohustuse koostada oma tegevusega kaasnevate rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riskide tuvastamiseks, hindamiseks ning analüüsimiseks riskihinnangu, mille koostamiseks või RahaPTS nõuetega kooskõlla viimiseks on aega kuni 27.11.2018. Rahapesu andmebüroo annab enda järelevalve alla kuuluvatele kohustatud isikutele soovituslikud juhised, mis hõlbustaks kohustatud isikutel riskihinnangu koostada.

Kohustatud isikute poolt oma tegevusega kaasnevate rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riskide tuvastamiseks, hindamiseks ja analüüsimiseks koostatud riskihinnang peab lähtuma iga ettevõtte tegevuse eripärast ning tegutsemise valdkonnast. Rahvusvahelised standardid ja RahaPTS sätestavad miinimumkriteeriumid, millega tuleb riskihinnangu koostamisel arvestada, kuid oluline on mõista, et pelgalt seaduses sätestatud riskiliikide ja riski suurust iseloomustavate asjaolude kirjeldamine ei pruugi konkreetse ettevõtte puhul tagada seda, et rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid on tuvastatud, hinnatud ning tõhusalt maandatud. Konkreetse ettevõtte puhul võib riskide õigeks tuvastamiseks ja hindamiseks vajalik võtta arvesse täiendavaid riskiliike ja riske iseloomustavaid asjaolusid.

Riskihindamine peaks koosnema nii rahapesu ja terrorismi rahastamise riski tuvastamisest kui ka hindamisest. Riski tuvastamine seisneb muuhulgas ettevõtte tegevuses esinevate võimalike riskide tuvastamisest, nende kategoriseerimisest, klientide ja teenuste/toodete kaardistamisest, võimalike rahapesu, terrorismi rahastamise ning nendega seotud eelkuritegude ohtude tuvastamisest oma tegevusvaldkonnas jne. Riskihindamine seisneb tuvastatud riskide terviklikus käsitlemises, mis aitab määrata riski taseme ning sellest johtuvalt kohustatud isiku edasise tegevuse riskide maandamiseks.

Riskihindamine peaks olema iga kohustatud isiku tegevusest tulenev ning ajas muutuv ning arenev protsess, mis seisneb meetodika väljatöötamises ning läbi riskide tuvastamise, analüüsi ja hindamise protsessi pidev täiustamine ning kasutamine.

Riskihinnangu tulemusel määrab kohustatud isik kindlaks:

- 1) väiksema ja suurema rahapesu ja terrorismi rahastamise riskiga valdkonnad;
- 2) riskiisu, sealhulgas äritegevuse käigus pakutavate toodete ja teenuste mahu ning ulatuse;
- 3) riskijuhtimise mudeli, sealhulgas lihtsustatud ja tugevdatud hooldusmeetmed, et tuvastatud riske maandada.

---

¹ RahaPTS eesmärgiks on tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks, suurendades ettevõtluskeskkonna usaldusväarsust ja läbipaistvust. Nii rahvusvahelised standardid kui ka RahaPTS kasutavad ühe meetmena ettevõtluskeskkonna usaldusväarsuse ja läbipaistvuse suurendamise tagamiseks riskipõhist lähenemist. Financial Action Task Force (edaspidi FATF - [http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))) soovitusel, rahapesu tõkestamise IV direktiiv¹ (edaspidi direktiiv - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>) kui ka RahaPTS rõhutavad kohustatud isikute riskide hindamise, analüüsimise, juhtimise ning riskide maandamiseks võetavate meetmete olulisust.

RahaPTS-st tulenev riskihinnangu elementide kirjeldus ja riski suurust iseloomustavade asjaolude loetelud ei ole kindlasti ammendavad ning iga ettevõtte peab selle kujundama vastavalt oma äriplaanile ning majandustegevuse laadile. Riskihinnangu kõik komponendid peavad moodustama ühtse terviku. Näiteks ettevõtte tuvastab oma tegevuses suurema rahapesu riskiga valdkonna, riskiisu määratlemise abil kirjeldab neid riske, mida ta on nõus leitud suurema rahapesu riskiga valdkonnas võtma ning koostab riskijuhtimise mudeli, kuidas leitud riske monitooritakse ning kuidas info nende tuvastatud riskide kohta liigub asutusesiseselt ning milliseid konkreetseid hooldusmeetmeid tuleb selliste riskide maandamiseks kasutusele võtta.

RahaPTS § 13 lg 3 p 2 kohaselt tuleb koostatud riskihinnangus määratleda ka ettevõtte **riskiisu**.

Riskiisu mõiste on toodud RahaPTS § 10: *Riskiisu on kohustatud isiku riskide taseme ja riskide tüüpide kogum, mida ta on valmis oma tegevuse käigus võtma oma majandustegevuse ja strateegiliste eesmärkide elluviimise nimel ja mille kinnitab kohustatud isiku kõrgem juhtkond kirjalikus vormis.*

Isikutega seotud riskid tuleb tuvastada ja hinnata nii ärisuhtes olevate isikute kui ka juhuti tehtavas tehingus osalevate isikute puhul.

RahaPTS-s riskiisu mõiste defineerimisel on lähtutud Financial Stability Board vastavasisulisest juhendmaterjalist.²

Efektiivne riskiisu kirjeldus:

- sisaldab peamist taustteavet ja eeldusi, mis on kujunenud kohustatud isiku strateegilise ja äriplaani koostamise ajal;
- määrab kindlaks riskide kogumi, mida kohustatud isik on valmis oma strateegiliste eesmärkide ja äriplaani täitmiseks aktsepteerima, võttes arvesse tema klientide ja aktsionäride usaldusliku kohustuse, samuti kapitali ja muud regulatiivsed nõuded;
- määrab kindlaks iga olulise riski ja üldise riskide maksimaalse taseme, milles kohustatud isik on nõus tegutsema, võttes aluseks üleüldise riskiisu, riskide mahtu ja suurust ning riskiprofiili;
- sisaldab kvalitatiivseid osasid, mis selgelt väljendavad teatud tüüpi riskide võtmise või vältimisega kaasnevaid motiveerivaid tegureid, sealhulgas turgude mainetava ja muude käitumisriskidega seotud riske ning teatud piiride või näitajate (nt mittekvantitatiivsed meetmed) loomiseks, et võimaldada neid riske jälgida (monitoorida).

Kui ettevõtte majandustegevuse laad, ulatus ning keerukusaste on suurem, siis võib tekkida vajadus, et kohustatud isiku riskiisu:

- sisaldab seda, et iga äriiini (tegevusvaldkonna) ja kohustatud isiku üldine strateegia ja riskipiirangud vastaksid vajaduse korral asjakohastele sama valdkonna riskitaluvusele;

---

² Principles for An Effective Risk Appetite Framework. Arvutivõrgus saadaval: http://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_131118.pdf

- hõlmab kvantitatiivseid meetmeid, mida võib vajaduse korral kohandada konkreetsetele äriühingutele ja juriidilistele isikutele ja grupi tasandil kohaldatavatele riskipiirangutele, mida omakorda saab kokku liita ja jagada, et võimaldada riskiprofiili mõõtmist riskitaluvuse ning riski mahu ja suuruse alusel;
- on seotud kohustatud isiku lühi- ja pikaajaliste strateegiliste, kapitali – ja finantsplaanidega ja kompenseerimise meetmetega.

Riskiisu peaks olema lisaks ka tulevikku vaatav ning selle läbi kohustatud isik peab muuhulgas aru saama millised sündmused või juhtumid võivad mõjutada riskivalmidust ja riskide maandamise süsteemi.

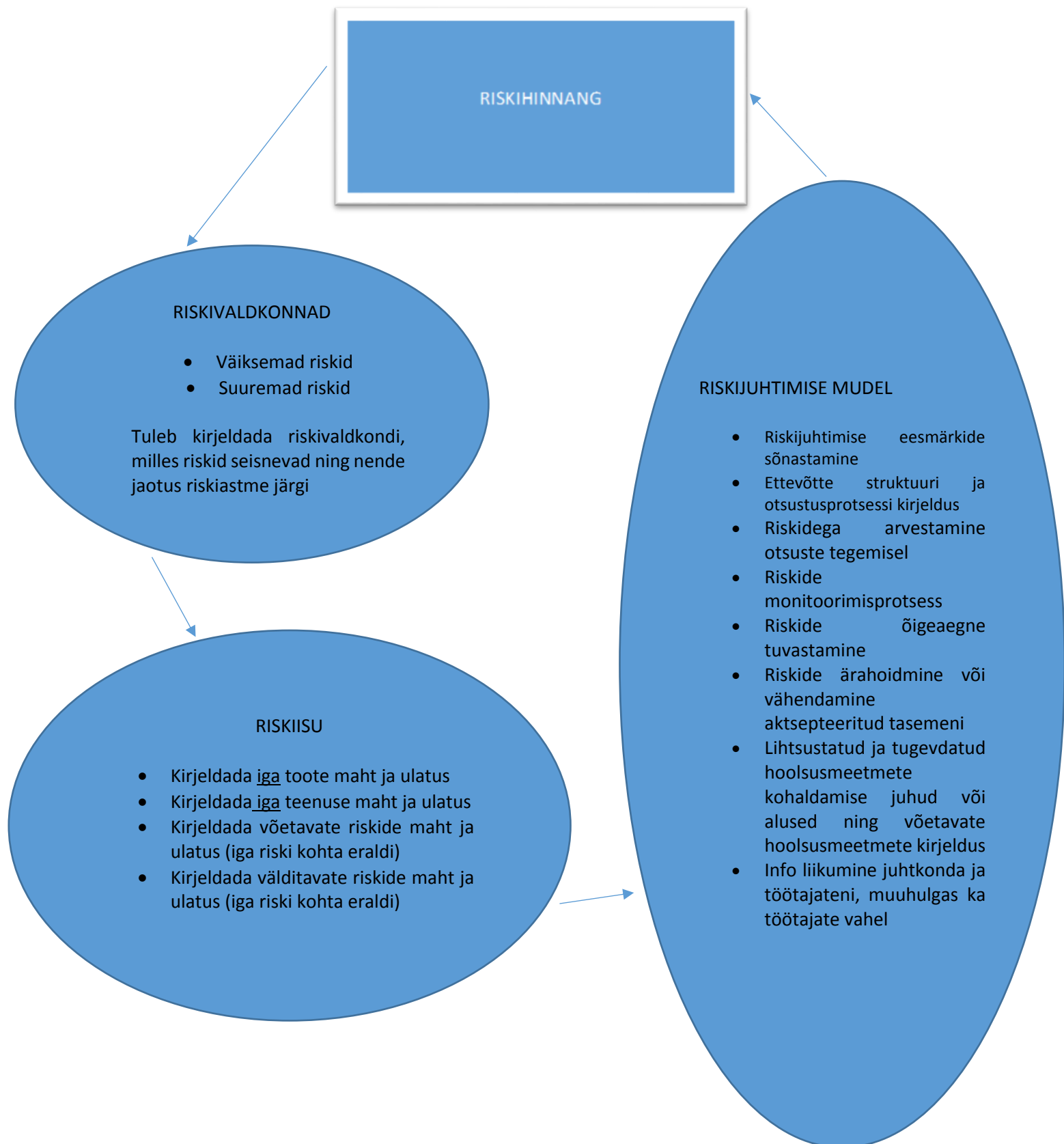
Kohustatud isiku **riskijuhtimise mudeli** näol on tegemist tehnilise või muud moodi koostatud lahendusega, mis hõlmab riskide määramist, kvalitatiivset riskianalüüsi, kvantitatiivset riskihinnangut, riskide tuvastamisele järgnevat reageeringut ning riskide jälgimist ning kontrolli. Ehk siis mudelit, kuidas riske tuvastada, millisele skaalale need paigutada, kuidas nendele reageerida ning kuidas neid hajutada või maandada ja monitoorida.

Riskijuhtimise mudel peab eelkõige andma skeemi, kuidas käituda olukorras, kus tuvastatakse kõrgem risk. Mudel peab kirjeldama ettevõtte tegevust teenuse osutamisest loobumise või teenuse osutamise jätkamise otsuseni jõudmisel, sealhulgas võttes arvesse defineeritud riskiisu ning kirjeldades protsessid, millised ettevõttes erinevates riski tuvastamise olukordades (näiteks väike, keskmine või suur) toimuvad (näiteks kohaldatakse täiendavaid hooldusmeetmeid, lõpetatakse ärisuhe või peatatakse tehingu tegemine kuni riskid maandatud).

Oluline on jälgida, et tugevdatud hooldusmeetmeid tuleb kohaldada kõikides seaduses sätestatud juhtudel ning tavapärasest kõrgema riski olukordades.

Riskihinnang ja kõik selle komponendid peavad kohustatud isiku töötajale olema selged ja kiirelt kättesaadavad, et otsustada ärisuhte jätkamine, tehingu tegemine või võimalike meetmete rakendamine.

Joonis 1. Riskihinnangu kirjeldus.

Mida kasutada riskide määratlemisel ja tuvastamisel?

Igal kohustatud isikul tuleb riskide tuvastamiseks kasutada kogu kättesaadavat infot rahapesu ja terrorismi rahastamise üldise olukorra, tegevusvaldkonna ja klientide ning teenuste ja toodete liikidega seotud riskide kohta. Kohustatud isik saab riskide tuvastamiseks kasutada oma senise tegevuse ajalugu ja kogemusi – milliste klientide või teenustega on olnud probleeme, millistel juhtudel on kahju saanud ettevõtte ise või tema klient või teenuse kasutaja, kus ja millistel juhtudel on toimepandud rahapesu, terrorismi rahastamine või muud kuriteod jne. Juhtudel, kus ettevõtte on alles turule sisenenud, tegutsenud turul vähest aega, siis on keerulisem esialgu riske ette näha või tuvastada. Kindlasti tuleb uurida tegevusvaldkonna eripärasid, meediat, rahvusvahelisi ja siseriiklikke soovitusi.

Abimaterjaliks riskide määratlemisel ja tuvastamisel:

- ❖ Euroopa Komisjoni riskihinnang - Supra-national risk assessment (SNRA)³, mis hõlmab endas peamiste sektorite suuremate rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide kirjeldusi ning võimalusi nende maandamiseks;
- ❖ Eesti riiklik riskihinnang⁴;
- ❖ Rahapesu andmebüroo veebileht (juhendid, uudised, aastaraamatud)⁵, kus kajastatakse nii rahapesu kui ka terrorismi rahastamise trende, suuremaid riske ning juhiseid, kuidas neid riske vältida või maandada – sealjuures ka „Juhend rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta“⁶ ja „Juhend terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute tunnuste kohta“⁷;
- ❖ Finantsinspektsiooni veebileht (juhendid, Infomaterjalid)⁸, sh FI soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutuses“⁹ ja „Kliendi suhtes rakendatavad lihtsustatud ja tugevdatud hoolsusmeetmed ning tegurid, mida krediidi- ja finantseerimisasutused peaksid arvesse võtma, kui nad hindavad üksikute ärisuhete ja juhutehingutega seotud rahapesu ja terrorismi rahastamise riski“¹⁰, mis on küll nende järelevalve all olevatele krediidi- ja finantseerimisasutustele suunatud, kuid kasulikku ja ajakohast informatsiooni leiavad veebilehelt ka teised kohustatud isikud;
- ❖ Meedia – erinevad artiklid rahapesust ja terrorismi rahastamisest ning valdkondadest, kus neid võib esineda (sh ka seotud riigid, isikud, teenused jne).
- ❖ Koolitused – rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnas

---

³ Arvutivõrgus saadaval:

http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwj_pJShv4zaAhUHXSwKH WjqD7sQFgguMAE&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fnewsroom%2Fdocument.cfm%3Fdoc_id%3D45319&usq=AOvVaw13WRa23QX-jYkdRvMDEBN5

⁴ Arvutivõrgus saadaval: <https://www.rahendusministeerium.ee/et/finants-ja-ettevotluspoliitika/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine>

⁵ Arvutivõrgus saadaval: <https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/index.dot>

⁶ Arvutivõrgus saadaval: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/258252.pdf>

⁷ Arvutivõrgus saadaval: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/258254.pdf>

⁸ Arvutivõrgus saadaval: <http://www.fi.ee/index.php?id=11670>

⁹ Arvutivõrgus saadaval: http://www.fi.ee/failid/Soovituslik_juhend_Rahapesu_tokestamine.pdf

¹⁰ Arvutivõrgus saadaval: https://www.fi.ee/public/pp_nr_10_Guidelines_on_Risk_Factors_ET_04-01-2018.pdf

Riskihinnangu koostamisel tuleb kohustatud isikul arvesse võtta vähemalt järgmisi riskikategooriaid:

- 1) klientidega seonduv risk
- 2) riikide või geograafiliste piirkondade või jurisdiktsioonidega seonduv risk;
- 3) toodete, teenuste või tehingutega seonduv risk;
- 4) kohustatud isiku ja klientide vaheliste suhtlus- või vahenduskanalitega või toodete, teenuste või tehingute edastamiskanalitega seonduv risk.

Loetletud riskikategooriad on minimaalne, mida kohustatud isik peab arvesse võtma, kuid kohustatud isik võib lisada vajadusel täiendavaid riskikategooriaid.

Klientidega seotud riski defineerimine

Klientidega seotud riski määramise puhul tuleb jälgida nn „tunne oma klienti“ põhimõtet ehk kliendi riskiprofiili määratlemise aluseks on hooldusmeetmete kohaldamisel kogutud informatsioon. Kuivõrd seadus ei anna konkreetset juhust selle kohta mitmeks erinevaks kategooriaks kliendid tuleb jagada ning millistele tunnustele need kategooriad peavad vastama, on see suuresti kohustatud isiku enda valik. Soovitame klientide riskitasemed jagada kolmeks: väikese, tavapärase ja suure riskiga klientideks.

Väikse riskiga klientideks võivad näiteks kvalifitseeruda need isikud/kliendid, kelle osas on seaduses (RahaPTS § 34 lg 2) aga ka direktiivis toodud väiksema riski tunnuste esinemine:

- *reguleeritud turul noteeritud äriühing, kelle suhtes kohaldatakse avalikustamiskohustusi, millega on kehtestatud nõuded, et tagada tegeliku kasusaaja puhul piisav läbipaistvus;*
- *Ametiasutused või riigiettevõtted (Näiteks: [Eestis asutatud avalik-õiguslik juriidiline isik](#); [Eesti](#) või [Euroopa Majanduspiirkonna](#) lepinguriigi valitsusasutus või muu avalikke ülesandeid täitev asutus; [Euroopa Liidu asutus](#))*
- *enda nimel tegutsev krediidasutus või finantseerimisasutus, [Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis](#) või kolmandas riigis asuv krediidasutus või finantseerimisasutus, kelle kohta kehtivad tema asukohariigis Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2015/849 nõuetega võrdväärset nõuded, mille täitmise üle tehakse riiklikku järelevalvet;*
- *isik, kes on RahaPTS § 34 lõike 3 punktides 1–4 nimetatud tunnustele vastava riigi või geograafilise piirkonna resident (kus isik on pärit järgmisest riigist või tema elu- või asukoht on järgmisel riigis: Euroopa majanduspiirkonna lepinguriik; kolmas riik, kus on tõhusad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemid; kolmas riik, kus on korruptsiooni ja muu kuritegeliku tegevuse tase madal; kolmas riik, kus usaldusväärsete allikate, nagu vastastikuste hindamiste, aruannete või avaldatud järelearuannete kohaselt on kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuded, mis on kooskõlas rahapesu tõkestamise nõukoja (Financial Action Task Force) muudetud soovitustega, ning kus neid nõudeid tõhusalt rakendatakse).*

Suure riskiga klientideks võivad näiteks olla isikud, kelle osas tuleb rakendada tugevdatud hooldusmeetmeid või kelle osas on teada muid riski suurendavaid tegureid, ehk isik on:

- *[riikliku taustaga isik, välja arvatud kohalik riikliku taustaga isik, tema pereliige või lähedane kaastöötaja;](#)*

- klient, kes on pärit suure riskiga kolmandast riigist või tema elu- või asukoht on [suure riskiga kolmandas riigis](#);
- klient või tehingus osalev isik või ametiteenust kasutav isik on pärit sellisest riigist või territooriumilt või tema elu- või asukoht, kus usaldusväärsete allikate, nagu vastastikuste hindamiste, aruannete või avaldatud järeларуannete kohaselt ei ole kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tõhusaid süsteeme, mis on kooskõlas [rahapesu tõkestamise nõukoja](#) (FATF) soovitustega, või [mida loetakse madala maksumääraga territooriumiks](#).
- isiku suhtes on teada eelnev rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus;
- isiku välimus või käitumine võib viidata variisikuks olemisele;
- ärisuhe toimib ebatavalistel asjaoludel, sealhulgas keeruliste ja ebatavaliselt suuremahuliste tehingute ning ebatavaliste tehingumustrite korral, millel ei ole mõistlikku, selget majanduslikku või õiguspärast eesmärki või mis ei ole konkreetse ärispetsiifika jaoks iseloomulik;
- kliendiks on RahaPTS § 37 lõikes 4 loetletud suurema riskiga geograafilise piirkonna resident (isik on seotud riigi või jurisdiktsiooniga: kus usaldusväärsete allikate, nagu vastastikuste hindamiste, üksikasjaliku hindamise aruannete või avaldatud järeларуannete kohaselt ei ole kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tõhusaid süsteeme; kus usaldusväärsete allikate kohaselt on korruptsiooni või muu kuritegeliku tegevuse tase märkimisväärne; mille suhtes on kehtestatud sanktsioonid, embargo või nendega sarnased meetmed, näiteks Euroopa Liidu või ÜRO poolt; mis rahastab või toetab terrorismi või mille territooriumil tegutsevad Euroopa Liidu või ÜRO poolt kindlaks määratud terroristlikud organisatsioonid) ;
- kliendiks on juriidiline isik või muu juriidilise isiku staatust mitteomav isikute ühendus, mis tegeleb personaalse varahaldusega;
- kliendiks on suuri sularahakoguseid käitlev ettevõtja;
- kliendiks oleval või temaga seotud äriühingul on variaktsionärid või esitajaaktsiad (igasugune variaktsionäride ja variisikute jms kasutamine on selline risk, mida tuleks kindlasti igal juhul vältida, sest selliste riskide maandamine ei ole üldjuhul võimalik);
- kliendiks oleva äriühingu omandistruktuur näib äriühingu tegevust silmas pidades ebatavaline või liiga keeruline või ei ole võimalik kindlaks teha tegelikku kasusaajat.

Juhul kui kliendiga seotud riski osas esineb nii väiksemat kui ka suuremat riski iseloomustavaid asjaolusid, siis tuleb riski taseme määramiseks riski iseloomustavate asjaolude kaalukust hinnata. Üldjuhul võib lähtuda põhimõttest, et kui esineb üks suuremat riski iseloomustav asjaolu, siis võiks kohaldada tugevdatud hooldusmeetmeid. Nt võib kliendiks olla suuri sularahakoguseid käitlev ettevõtja, kes on samal ajal RahaPTS § 37 lg 4 tunnustele vastav resident.

Riikide või geograafiliste piirkondade või jurisdiktsioonidega seotud riskide defineerimine

Väike geograafiline risk – RahaPTS § 34 lg 3 annab loetelu, millised olukorrad saab geograafiliseks riski vähendavaks asjaoluks lugeda, ehk juhud kus klient või tehingus osalev isik on pärit järgmisest riigist või tema elu- või asukoht on järgmises riigis:

- [Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis](#);
- kolmandas riigis, kus on tõhusad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemid;

- kolmandas riigis, kus usaldusväärsete allikate kohaselt on korrupsiooni ja muu kuritegeliku tegevuse tase madal;
- kolmandas riigis, kus usaldusväärsete allikate, nagu vastastikuste hindamiste, aruannete või avaldatud järelaruannete kohaselt on kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuded, mis on [kooskõlas rahapesu tõkestamise nõukoja \(Financial Action Task Force\) soovitustega](#), ning kus neid nõudeid tõhusalt rakendatakse.

Suur geograafiline risk – Kõrgema riskiga territooriumiteks võib liigitada nii meedia kui järelevalveasutuse poolt laekunud info alusel tuvastatud piirkonnad, kus võib esineda (ka mingil ajutisel perioodil) kõrgendatud rahapesu- või terrorismi rahastamise risk. Näiteks tuleks kõrgendatud riskiga piirkondade hulka lugeda:

- *Terrorismi rahastamise kahtluse osas kõrgendatud riskiga riigid või territooriumid;*
- *Riigid kus usaldusväärsete allikate, nagu vastastikuste hindamiste, üksikasjaliku hindamise aruannete või avaldatud järelaruannete kohaselt [ei ole kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tõhusaid süsteeme või seal esinevad olulised puudused](#) (ei ole välistatud et aeg-ajalt võib sellesse nimekirja sattuda ka muidu väikese riski gruppi kuuluvaid geograafilisi territooriume või riike);*
- *Riigid või territooriumid, kus usaldusväärsete allikate kohaselt on korrupsiooni või muu kuritegeliku tegevuse tase märkimisväärne;*
- *Riigid või territooriumid, mille suhtes on kehtestatud [sanktsioonid](#), embargo või nendega sarnased meetmed, näiteks Euroopa Liidu või ÜRO poolt;*
- *Riik või territoorium, mis rahastab või toetab terrorismi või mille territooriumil tegutsevad Euroopa Liidu või ÜRO poolt kindlaks määratud terroristlikud organisatsioonid;*
- *Riigid või territooriumid, milliste osas usaldusväärsete allikate kohaselt on Eestiga seotud kõrgendatud rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid.*

Riikide või geograafiliste piirkondade või jurisdiktsioonidega seotud riskide hindamisel tuleb arvesse võtta mitmeid asjaolusid. Näiteks võib tekkida olukord, kus rahvusvahelise hindamise käigus on leitud, et mingis riigis on tõhusad rahapesu ja terrorismi rahastamise süsteemid, kuid samas mingi teise rahvusvahelise hindamise kohaselt on tegemist märkimisväärselt suure korrupsiooni kuritegevusega riigiga. Samuti võib olla selliseid olukordi, kus direktiivi või mõne muu õigusakti järgi on tegemist väikese geograafilise riski piirkonnaga, kuid samas Eesti on andnud hinnangu (nt riiklikus riskihinnangus), et tegemist on suure geograafilise riskiga piirkonnaga, sest kasutab Eestit näiteks transiitmaana või on piirkonnaga seotud mõni muu rahapesu või terrorismi rahastamise skandaal, mille tõttu tema usaldusväärsus väikese riskiga riigi kohta on kahtluse all. Sellistel juhtudel peab kohustatud isik lähtuma alati nii-öelda suurema ohuallika põhimõttest – kui esineb ilminguid, mis paigutavad kliendi/jurisdiktsiooni/toote/teenuse suurema riski kategooriasse, siis peaks sellest lähtuma. Eelistatult tuleb eelkõige alati arvesse võtta konkreetselt Eesti vaates riski- ja ohuallikaid. Samuti ettevõtte konkreetse tegevusega seotud riske. Konkreetseid Eestiga seotud riskide tuvastamisel on võimalikeks allikateks info kogumisel järelevalveasutuste soovitusel, rahapesu andmebüroo aastaraamatud, avaldatud uuringud, meedias kajastatud info jne.

Toodete, teenuste või tehingutega seotud riskide kirjeldamine, samuti kohustatud isiku ja klientide vaheliste suhtlus- või vahenduskanalitega või toodete, teenuste või tehingute edastamiskanalitega seonduv risk.

Igal kohustatud isikul peab olema teada tema pakutavate teenuste olemus ning teenuse pakkumise viisid. Lähtuvalt pakutavast teenusest peavad olema teenuse pakkumisel selgelt tuvastatavad ka teenustele, toodetele või nende pakkumise vahenditele iseloomulikud riskid.

Suuremate riskitegurite mitteammendav näidisloetelu:

- *olukord on seotud toote pakkumise või tehingu tegemise või vahendamisega, mis võib soodustada anonüümsust;*
- *olukord on seotud tundmatutelt või mitteseotud kolmandatelt isikutelt saadud maksetega;*
- *olukord on seotud ärisuhte või tehinguga, mis luuakse või algatatakse viisil, mille puhul ei viibita kliendi, tema esindaja või tehingu poolega samas kohas ja ei kohaldata kaitseabinõuna RahaPTS § 31 rakendamist;*
- *olukord on seotud uute toodete, makseviiside ja uute äritavadega, sealhulgas uue edastamismehhanismi või uue või areneva tehnoloogia kasutamine nii uute kui ka olemasolevate toodete puhul.*

Väiksemate riskitegurite mitteammendav näidisloetelu:

- *finantstooted või -teenused, mis pakuvad asjakohaselt kindlaksmääratud ja piiratud teenuseid teatavatele kliendirühmadele, et suurendada juurdepääsu finantsalase kaasamise eesmärgil;*
- *tooted, mille puhul rahapesu ja terrorismi rahastamise riski juhitakse muude teguritega nagu raha pealelaadimise piirangud või omandi läbipaistvus (nt teatavat liiki e-raha).*

Riskid tuleb kohustatud isikul määratleda iga pakutava toote või teenuse liigi ja mahu lõikes. Näiteks füüsilises valuutavahetuspunktis sularahas valuutavahetusteenuse pakkumine ning elektroonilisi kanaleid kaudu virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenus võib olla olemuselt sarnane, kuid tegemist on RahaPTS mõistes erinevate teenuse liikidega ning erinevad on ka tehingu kanalid (ehk teenuse pakkumise viisist olenevalt võivad esineda erinevad riskid). Samuti kui teenustel või toodetel on suuremad mahud, siis üldjuhul kaasnevad nendega ka suuremad rahapesu riskid. Samas terrorismi võidakse rahastada ka väiksemate summadega. Seega tuleb kõiki oma teenuseid ja tooteid kirjeldada ning hinnata põhjalikult nendega kaasnevaid võimalikke riske.

MEELESPEA!

Järgnevalt on toodud küsimused, mis peavad olema kohustatud isikul selged ja tuvastatud, kui ta on oma tegevusest tulenevate riskide juhtimise süsteemi loonud ja kirjeldanud (need on ka küsimused, millele järelevalveasutus tähelepanu pöörab).

- Milliseid tooteid/teenuseid pakutakse?
- Millised kliendid kasutavad tooteid/teenuseid?
- Milliste riikide või jurisdiktsioonidega on kohustatud isiku tegevus seotud?
- Millised rahapesu ja terrorismi rahastamise või nendega seotud kuritegude riskid on pakutavatel toodetel/teenustel?
- Millised rahapesu ja terrorismi rahastamise või nendega seotud kuritegude riskid on kohustatud isiku klientidel?
- Millised rahapesu ja terrorismi rahastamise või nendega seotud kuritegude riskid on kohustatud isikutegevusega seotud riikidel või jurisdiktsioonidel?
- Kuidas on võimalik kasutada tegevusvaldkonda, milles kohustatud isik tegutseb, rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks või nendega seotud kuritegude toimepanemiseks?
- Kuidas saab kohustatud isikut, tema poolt pakutavaid tooteid ja teenuseid kasutada rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks või nendega seotud kuritegude toimepanemiseks?
- Millised on kohustatud isiku väikesed riskid?
- Millised on kohustatud isiku keskmised riskid?
- Millised on kohustatud isiku suured riskid?
- Milliseid riske on kohustatud isik valmis võtma?
- Milliseid riske kohustatud isik kindlasti väldib?
- Milliseid riske kohustatud isik võtab osaliselt?
- Milline ressurss läheb võetavate riskide maandamiseks?
- Milliseid riske kohustatud isik suudab mõistlikul viisil maandada?
- Kuidas maandatakse kohustatud isiku riske, millised on erinevate riskitasemete (väike, keskmine, suur) puhul võetavad meetmed ning nende erisused?
- Kuidas on reguleeritud riskide juhtimise mudel – protsess riski tuvastamisest selle maandamiseni?